

Maria Onofraș

UZUL SUBSTANTIVELOR „DENUMIRI DE OCUPAȚII”

O trăsătură distinctivă a oricărei limbi este caracterul ei social, ceea ce înseamnă că limba nu numai că se prezintă ca mijloc principal de comunicare între oameni, ci reflectă dezvoltarea economică, politică și culturală a societății. Circumstanțele de ordin social ne permit să prezentăm, în cele ce urmează, o scurtă inventariere a substantivelor „denumiri de ocupații”, precum și încercarea de a observa uzul actual al acestor substantive, posibilitățile de combinare în sintagme, urmărind și reflectarea fenomenului în presa periodică actuală.

1) În dicționarele de orice tip substantivele „denumiri de ocupații” sunt incluse aproape în întregime cu forma inițială de masculin, nearticulat, singular, cazul nominativ: *bancher, expert, geolog, miner, pompier* etc. Teoretic, majoritatea din ele prezintă opoziția de gen masculin/feminin, dat fiind suportul real, natural, adică existența ființelor de ambele sexe care profesază aceste îndeletniciri: *operator – operatoare, revizor – revizoare, jurnalist – jurnalistă, sculptor – sculptoriță* etc. În realitate însă există situații când concordanța dintre gen nu este realizată, producându-se astfel o anumită reticență față de unele formații, în special, cele feminine. Cauzele sunt următoarele:

a) formațiile masculine exprimă mai întâi de toate noțiuni generale despre om – starea lui socială, profesională, indiferent de gen și de aceea au un diapazon funcțional mai larg: *ea este chirurg, se caută strungari*. Cu alte cuvinte, forma masculină poate fi folosită și pentru indicarea persoanei de sex feminin, și pentru desemnarea generalizată a persoanelor ce au profesia dată. Se particularizează o profesie sau o funcție atunci când se face referire direct la o persoană de genul feminin. *Doamna X, consilieră la...*;

b) în cercetările anterioare era răspândită ipoteza cum că unele profesii, exercitate exclusiv de femei, sunt ocupații ușoare, accesibile și nu reclamă o calificare deosebită: *lenjereasă, cameristă, cusătoreasă, modistă, brodeză, dădacă, menajeră, infirmieră* etc. Progresul tehnico-științific favorizează pătrunderea femeilor în cele mai diverse domenii de activitate și limba este pusă în fața necesității de a furniza termeni noi – substantive feminine „denumiri de ocupații” cu o calificare anumită – *stewardesă, cosmeticiană, asistentă medicală* etc. Acest grup de „ocupații” nu face obiectul unei clasificări în funcție de existența sau inexistența formei echivalente de masculin, deoarece aspectul nu creează probleme vorbitorilor de limbă română (nimeni nu s-ar simțit tentat să spună *frate medical, analistă politică* etc.).

Există substantive „denumiri de ocupații” de genul masculin, care până nu demult nu aveau corespondente feminine, întrucât se credea că ocupația dată este caracteristică doar bărbaților sau dacă erau exercitate și de femei, apoi într-un număr foarte mic, din această cauză forma feminină nu-și avea rostul – *cameraman, dealer, broker*,

chirurg, manager, bijutier, dispecer etc. Pe măsură ce procesele de muncă se diversifică și se automatizează, profesiile pot fi exercitate atât de bărbați, cât și de femei. De exemplu, *cameramană, dispeceră* etc. Formațiile *dealeriță, brokeriță, manageriță, ministră* etc. atestate în presa periodică [2; 78] fac parte din limbajul familiar (*ministră*), unele se folosesc cu o nuanță ironică (*ministresă, manageriță*).

2. Alt aspect important pentru domeniul care ne preocupă îl constituie pluralul acestor substantive. Fiind o categorie socioprofesională, „denumirile de ocupații” sunt utilizate rar la plural, cunoscând un avânt vizibil mai ales în anunțurile publicitare pentru angajări. De exemplu, *angajăm mecanici, electricieni, fierari-betoniști* etc. Apariția unui obiect, instrument, dispozitiv etc. atrage după sine și necesitatea de a denumi aceste obiecte, totodată și persoana care le-ar mânui. Astfel, substantivele din acest grup care se desprind de denumirile identice ale mașinilor, aparatelor, instrumentelor ce îndeplinesc funcții similare cu cele ale omului în procesul de muncă, fac un plural diferit, dezintegrarea semantică fiind secundată de diferențierea de gen [3; 2]. De exemplu, **marcător I** *marcători m.* Persoană ... și **marcător II** *marcatoare n.* Unealtă. ... Utilizarea corectă a opoziției de număr are o mare importanță, deoarece fenomenul este legat de diferențierea morfologică și de diversificarea semantică, având la origini tendința bine cunoscută încă din latina populară, tendință care stă la baza clasificării substantivelor după genuri.

3. S-a menționat deja că substantivele „denumiri de ocupații” se folosesc la nominativ, singular, nearticulat. Ele însă cer formă articulată a componentelor sintagmei. Atunci când substantivul „denumire de ocupație” este urmat de un alt substantiv într-o sintagmă, acesta din urmă capătă formă articulată cu articol enclitic – *formator la formarea mecanică, mecanic la întreținerea și repararea aparatelor radio, operator la punctul de comandă* etc., când însă substantivul „denumire de ocupație” este urmat de determinanți adjectivali, aceștia sunt nearticulați [1; 23], de exemplu, *revizor comercial, vânzător profesionist, reprezentant tehnic și comercial* etc.

Coeziunea sintagmei este asigurată și prin diferite prepoziții, mai ales **în, la**, conjuncția **și**. Alegerea prepoziției pentru contextul de comunicare poate fi dictată de semantica numelui regent care impune o prepoziție [4; 184]. De exemplu, prepoziția **la** se folosește atunci când stă înaintea unui substantiv ce denumește un aparat, un mecanism – *mașinist la centrale electrice mobile, motorist la agregate de ciment* etc. [5]. La rândul ei, prepoziția poate cere un anumit caz și uneori o formă a numelui (articulată cu articol hotărât sau nehotărât, la singular sau la plural), în felul acesta, prepoziția, ca instrument gramatical, dă contur sintagmei în care dictează și ea niște reguli.

Prepoziția **în** arată: a) locul – *operator în sala de cazane, operator în secția de pregătire a nutrețurilor* etc.; b) modul de prelucrare – *gravor în metal, cioplitor în piatră* etc.

Conjuncția coordonatoare **și** arată asocierea obiectelor și coexistența acțiunilor, dar este folosită foarte rar – *bijutier și estimator de podoabe, turnător și formator de piese din sticlă, dozator și alcătuitor amestecuri de azbest*. Astăzi astfel de substantive se scriu prin cratimă: *bijutier-estimator, turnător-formator, electrician-montator, dispecer-*

distribuitoare etc. Se observă oscilații și în folosirea prepozițiilor din structura sintagmelor. De exemplu, *funcționar la biroul servicii sociale*, dar și *funcționar serviciul de pașapoarte*.

Absența prepozițiilor în aceste cazuri este rezultatul tendinței de economie în limbă care se manifestă prin faptul că vorbitorii selectează cele mai raționale mijloace pentru comunicare, ceea ce corespunde aspirațiilor vorbitorilor contemporani care tind spre concentrarea maximă a potențialului informativ al unui text.

Aspectele semnalate pun în discuție necesitatea utilizării corecte a acestor cuvinte care se supun și ele, după cum am văzut, normelor limbii literare standard.

Referințe bibliografice

1. Dragoș Vlad Topală. *Probleme de gramatică în clasificarea ocupațiilor din România*. În: *Limba Română*. București, 2004, nr. 1-2.
2. Leu Violeta. *Nume de profesii noi în limba română. Uzul actual al sufixelor moșionale*. În: *Limba și literatură*. Vol. I-II. București, 2011.
3. Bahnaru Vasile. *Dicționar de omonime*. Chișinău, Știința, 2005.
4. Cartaleanu Tatiana, Cosovan Olga. *Româna pentru toți*. București-Chișinău, Litera Internațional, 2003.
5. *Denumiri de profesii și ocupații*. Dicționar rus-român. Chișinău, CNT, 2000.

Institutul de Filologie
(Chișinău)